

Klára P i n e r o v á

Komparace československého a německého vězeňského systému po druhé světové válce

Disertační práce

Posudek

Předložená disertační práce má zajímavé a užitečné téma, v nejnovější české historiografii ne příliš frekventované, jen název by mohl být přesnější, píše se výlučně jen o východoněmeckém poválečném vězeňském systému. Má všechny náležitosti, dobrý přehled pramenů a literatury (chybí jen sovětské archivy, ale tento nedostatek nelze ze známých důvodů překonat), z literatury chybí jen produkce příbramského muzea třetího odboje a snad i ojedinělá práce Bystrova (mám na mysli jeho encyklopedii Průvodce říší zla). Z textu jsem zjistil, že autorka na podobné téma psala bakalářskou i diplomovou práci, přikláním se spíše k obměně témat, ale to je věc diskuse.

Abych uvedl alespoň některé výhrady či připomínky, zmíním se o dvou. Práce se mi zdá nedostatečně zakotvená do dějin evropského komunismu, zvláště do sovětských poměrů. Záměry sovětské, Stalinovy poválečné politiky, na niž navazovali jeho následovníci, nejsou popsány s hlubší znalostí (není citována ani jedna práce z moderních sovětských dějin), Stalin byl přesvědčen, že jako vítěz ve válce – situace, do které se sám pasoval – prohrává mír a ohlížel se na postoje Spojenců rozhodně ve větší míře, než práce uvádí. To jistě ovlivnilo i situaci ve vězeňství, které navíc nebylo hlavním problémem, který bylo nutné řešit. A druhou připomínkou je skutečnost, že při popisu poválečné (rozkladné) fáze Gulagu se ani slůvkem nepřipomínají jeho vnitřní problémy, především povstání, které otráasaly Gulagem již od roku 1946 – také odpor proti stalinizaci na „všech frontách“ je zcela opomíjen (jen občas autorka píše o „nepřátelích“ sovětského režimu).

Z drobných připomínek či komentářů bych uvedl, že tvrzení na s. 16, že nacistický systém koncentračních táborů byl dokonalejší než sovětský, nepovažuji za dostatečně vyargumentované (a hlavně odpovídající pravdě). Další menší slabinou je jen příležitostně kritické hodnocení pramenných materiálů komunistické provenience, mnoho jich není dohledatelných (asi pro pramennou nouzi, není ale účelová?) – ale v tom případě by se autorka měla pokusit o kvalifikované odhady na základě prostudovaných pramenů, např. ohledně počtu vězňů u nás v inkriminovaných letech apod. Závažné je pravdivé autorčino upozornění, že četné reorganizace archivů znemožňují dohledat materiály, které citovali autoři ve svých pracích před deseti lety či dříve (to se týká nejen Petrášové, ale i Kaplana a dalších). Hodně pozornosti je oprávněně věnováno uranu (naleziště však nebyla v severovýchodních Čechách, jak se píše na s. 26), opomíjí se, že Sudety považovala sovětská strana za válečnou kořist, výklad rozdílného chování Sovětů v NDR a ČSR v této záležitosti je pěkný i přínosný (Sověti opravdu nemohli z ohledu na Spojence zřídit v NDR tábory

připomínající Gulag). Dávám také v úvahu, zda za mezník první poválečné fáze ze tří, o nichž píše autorka na s. 84, je vhodné zvolit rok 1948, z evropského hlediska by byl vhodnější rok 1947, rok jasného začátku studené války. Sověti se ve třicátých letech opravdu pokusili chlubit prvním zdánlivě budovatelským úspěchem při stavbě bělomořského kanálu, vydali o této činnosti propagandistickou publikaci, autorka píše, že vyšla rusky i anglicky, ale ona vyšla v mnoha jazykových mutacích, mj. i česky. Profesorka Vacková nebyla profesorkou archeologie (s. 169). Problém sovětských poradců (ve vězeňství až z roku 1953) je zástupný, poradci (instruktoři, experti, různé komise) zde byli od samého začátku, tj. od roku 1945, zprvu u stranických, poté u státních institucí, ale nebyla uváděna jejich přítomnost, ani aktivita (v zápisech ze schůzí o nich není ani zmínka, jakákoli informace tohoto typu byla posuzována jako protistátní aktivita). Vedle nich bylo ještě mnoho dalších nástrojů přímého zasahování do vnitropolitických poměrů, není však pochyb o tom, že žádné příkazy typu vykonat to či ono v archivech nenajdeme. Informace o dozorcích a jejich postavení i činnosti v českých věznicích jsou až příliš přijatelné pro samotné dozorce. Přílohy jsou pěkné a vhodně vybrané (Valdice na mapě č. 2 jsou však evidentně někde jinde), škoda, že některé dokumenty jsou málo čitelné.

Co se týče hlavní myšlenky celé práce, že „totální“ sovětizace se nekonala, mám trochu problém, abych ji akceptoval. Jistě je lepší závěr, který lze také nalézt v práci (na s. 38), podle něhož je sovětizace chápána jako zavedení sovětského modelu přizpůsobeného místním podmínkám, ale formulace: míra zasahování SSSR „nebyla velká“ (s. 88), nebo sovětský vliv na čs. vězeňství byl „velmi sporný“ (s. 253), považuji za unáhlené a v práci neprokázané.

Celkově ovšem práci hodnotím poměrně vysoko. Autorka prošla prakticky všechnu dostupnou literaturu i mnohé pramenné materiály, prokázala, že její schopnost pracovat s těmito podklady je evidentní, má své názory a dokáže je argumentovat. Poznámkový aparát práce je bohatý, text je téměř bez jazykových chyb, překlepy minimální, možná, že práce mohla být opatřena i jmenným rejstříkem. Jako zdařilou ji doporučuji k projednání.

V Pardubicích 3. 5. 2013.

doc. PhDr. Václav Veber
ÚHV na FF Univerzity Pardubice

